

УДК 111.852: 303.4

Сергій Морозов

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема фундаментальних змін у структурі цивілізованого розвитку та окреслення контурів нової гуманістичної культуроцентричної парадигми освіти та фіксації змін освітнього ідеалу та змісту освіти наприкінці ХХ століття.

Ключові слова: освіта, освітній ідеал.

С. Морозов. Философские основания новой парадигмы образования

Статья посвящена проблеме фундаментальных изменений в структуре цивилизованого развития и выявления границ новой гуманистической культуроцентрической парадигмы образования и функций изменения образовательного идеала и содержания образования в конце ХХ столетия.

Ключевые слова: образование, образовательный идеал.

S. Morozov. The Philosophical Principles of New Educational Paradigm

The article is devoted to the problem of fundamental changes in the structure of the civilized development and outlining of contours of a new humanism cultouro-tsentrchnoi paradigm of education and fixing of changes of educational ideal and maintenance of education at the end of XX age.

Key words: education, the educational ideal.

Сьогодні український світ переживає епоху повороту до нових життєвих цінностей, епоху зміни типу цивілізації. Сьогодні змінюється сама парадигма структурування суспільства. У сфері духовного виробництва цей цивілізаційний зсув виявляється у формі переходу від принципів та ідеалів “класичного” світогляду та “класичної” науки до “некласичної” і “постнекласичної” стадії розвитку мислення та культури. Як зазначав В. Г. Нестеренко: “Смисловим стрижнем нового світорозуміння, що устанавлюється

в сучасній науці, є нелінійне мислення. Воно найперше означає відмову мислити все наявне згідно з логікою прямої, не порушеної причинно-наслідкової послідовності” [1, с. 322]. Класичний об’єкт характеризується такими рисами: а) являють собою рівноважну систему, що ґрунтується на певній основі (певний тип економіки, релігії і т. ін.); б) містить стійкий центр (ядро) і більш динамічну периферію, відношення яких описується в термінах зв’язки “сутність – явище”; в) достатньо автономний щодо впливів навколишнього середовища (постулат про примат “внутрішніх закономірностей”). Сучасне суспільство не відповідає ознакам класичного “об’єкта”. Навіть невинуватий економічний моніст – прихильник базисно надбудовного детермінізму змушений визнати, що такі чинники, як наука, освіта, менталітет, впливають на економіку не менше, ніж чинники індустріальні. “Базис” все більше залежить від надбудови; економіка в цілому перетворюється на сильно нерівноважну систему, що активно реагує на сторонні збурення. Нестійкість системи відкриває перед нами спектр можливих змін, можливість змінюватися тим чи іншим шляхом. У межах неklasичних уявлень про світ та суспільство одиницею цивілізованого аналізу стає культура, що втілює синкретичний образ взаємодії таких однопорядкових чинників, як політика, економіка, наука, менталітет та ін.

“Духовний фундамент “альтернативної цивілізації” становить система “постматеріальних” цінностей. Серед них такі: самореалізація, взаємність, толерантність, консенсус, соціальна відповідальність. Звідси випливає, що політика має бути підпорядкована моралі, масова культура з притаманною їй примусовістю почуття повинна бути замінена багатоманітністю культурної творчості” [1, с. 236].

Виявлення фундаментальних змін у структурі цивілізаційного розвитку дозволяє окреслити контури нової гуманістичної – культуроцентричної парадигми освіти, яка фіксує також зміни освітнього ідеалу та змісту освіти наприкінці ХХ ст., сьогодні настає сриженевий час. Тільки зараз це будуть не сторіччя, а десятиріччя, бо людство мусить творити нові соціокультурні засади свого буття за умов ліміту часу, як зазначав Владислав Григорович. Ця парадигма передбачає кардинальну зміну духовних орієнтирів освіти: на зміну пануючому в межах класичної парадигми освіти ідеалу “гуманітарного” розуму, що містить у “згорнутому” вигляді всю культуру.

Першість “гуманітарного” розуму у сфері освіти забезпечується не лише висуванням до центру духовних пошуків гуманістичної перспективи, але й певним вичерпанням постанов класичної парадигми освіти й, відповідно, освітнього потенціалу “природничонаукового” розуму. Останні негласно виходили з передбачень, що знання про себе людина повинна виводити із знання про світ. Крім того, просвітницькі настанови класичної парадигми освіти мали на увазі існування клану вибраних – посвячених – знаючих, які повинні навчати тих, хто не знає. Сучасна людина живе в повністю інших культурно-історичних умовах, у контексті яких вона просто змушена брати на себе всю відповідальність за долю людства. Таким чином, “людина відповідальна” стає освітнім ідеалом. І згадаємо один із культурних імперативів: “Все, що здійснюється людиною, повинно здійснюватися вільно, розумно, якісно, гідно, солідарно й відповідально” [1, с. 327].

Наведемо зіставлення двох парадигм.

Класична парадигма освіти	Некласична гуманістична парадигма освіти
1. Панування природного – наукового розуму, який проявляється як у просвітницькому ідеалі людини “всезнаючої”, так і в рухові змісту від знань про світ до знань про людину (звідси 95% накопичених людством знань – про неживу речовину і 5% про живу речовину, і серед них приблизно 1% знань про людину) (дані В. П. Казнажева).	1. Ведуче положення “гуманітарного” розуму з його настановами на переважний розвиток особистості людини та її культури, що проявляється в гуманізації суспільства та освіти, у “педоцентризмі” та педагогізації суспільства.
2. Представлення людини як принципово простої системи, що описується сукупністю лінійних рівнянь (вплив сигналу або імпульсу на вході прямо і безпосередньо визначає сигнал – результат на	2. Уявлення про людину, як про принципово складну, внутрішню – змістовну, самобутню сутність. Людина – це таємниця, її дії містять е собі як раціональні, так і іраціональні, поза раціональні елементи.

<p>вході системи). Ця “лінійна” логіка задає можливість повного програмування (людина як біокомпютер), абсолютної вихованості, формування наперед заданих якостей особистості.</p>	<p>У Владислава Григоровича: “будемо пам'ятати про її відкритість до проблем буття, невідповідність щодо однобічного розгляду і впливу; при розв'язанні всіх проблем людського життя скеровуймося і дією про складність, суперечливість, принципову непрограмованість людини”.</p>
<p>3. Бюрократичний тип управління суспільними процесами, авторитарна педагогіка виходять з уявлень про людину як про об'єкт та засіб. Головна настанова: керувати складним так само, як і простим.</p>	<p>3. Не авторитарний тип управління, а гуманістична педагогіка, яка відштовхується від понять співробітництва, діалогу, розвитку людини як мети освітнього процесу. Домінування “суб'єкт – суб'єктних” відносин.</p>
<p>4. Традиціоналістський тип соціокультурного успадкування від минулого до теперішнього. Репродукція знань і традицій. Образ науки як зберігача та примножувача корпусу знань.</p>	<p>4. Нетрадиціоналістський тип соціокультурного успадкування від майбутнього до теперішнього. Активне конструювання, породження нових знань у процесі творчості. Образ науки як безперервного творення.</p>

Останні десятиріччя позначені помітними зрушеннями в освіті, у самому способі наукового мислення. Передусім це пов'язано з розгортанням широкого фронту досліджень процесів самоорганізації і пошуків ефективних засобів їх осмислення. У світовій науці й освіті набирає інтенсивності процес відходу від усталених пояснювальних моделей і принципів та розбудови нової гуманістичної культурноцентричної парадигми освіти.

Література:

1. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії. Онтологія людини / В. Г. Нестеренко. – К. : Абрис, 1995.
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К. : Радуга, 1994.
3. Закон України “Про освіту”. – К. : Парламентське видавництво, 1998.